

הַלְבוּת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן תְּרִיז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

אָלֶּא-אִסְרֵן לָךְ לֹא שְׁתִּי שְׁעָרְתָּ²¹].

21) אמנם, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקנ"א ד"ה הכל) שתינוקת בת י"ב שנים ויום אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד, הייבום להתענות את שאר התעניות גם בשלא הביאו שתי שערות (ש"ת שבט הלוי ח"ו סי' קכב אות ב, ח"ו סי' פא עניני תשעה באב אות ה, שנה הלכות ס"ה).

ויישב הגר"ש"ב וולדנברג, שאין מדובר שבדקו ולא מצאו [וכמו שדיבר הרמ"א], אבל לעיל מדובר שלא בדקו, ציין לדברי הח"י ארם (כלל סו ס"א) שאכן חילק כך [אולם בש"ת שבט הלוי (ח"ו שם) כתב, שסתימת הדברים לא משמע כישוב זה].

[משנ"ב ס"ק יז]

הִינֵי אָפְלוּ לְחַפּוֹף שְׁעוֹת²²].

22) אכן, בשבאים התינוקות לבית הכנסת, כתב הב"ח החיים (סי' ט) שאם אפשר ראוי שיאכלו במקום סתר או בהסבת פניהם כנגד הקיר, אבל לא כנגד העם.

ותענית בליל יום כיפור לקטנים שגילם פחות מתשע שנים, דעת הגר"ש"ב אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פכ"ד הע' ה, ואשרי האיש ח"ג פכ"ג אות א) שנהגו שאינם אוכלים ושותים, ואינו נחשב אפילו כתענית שעות, כיון שאכלו סעודה סמוך ללילה, אך מי"מ אם הם רעבים וצמאים [מאד] מותר להם לאכול ולשתות, וכעין זה דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני יום הכיפורים עמ' קנה) שגם אם נהגו שלא ליתן להם לשתות בלילה, מי"מ אם הם מבקשים או לאכול יש ליתן להם, וכן כתב בספר אלף המגן (על המטה אפרים ס"ק ח).

סימן תריז

דין עֲבֵרָה וּמִנִּיקָה וְיִולֶדֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים

[ביה"ל ד"ה עבחת]

עֲבֵרוֹת (1) וּמִנִּיקוֹת וְכו', פ"י א"ס כַּפְּתָה²³) וכו', אָפְלוּ בְּיוֹם-הַכִּפּוּרִים²⁴].

1) ואף עוברות בזמנינו, שהן הלשות, דעת הגר"ש"ב אויערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ו ס"א) שהן חייבות להתענות ונאפילו בחודש התשיעי להריון, כיון שאשה בריאה שהריונה תקין אין חשש שהתענית תגרום לה נזק או לעובריה, ואף על פי שלעיתים רחוקות ומקרים מיוחדים עלול להיגרם נזק על ידי התענית, אין בכך להחשיב את התענית כסכנה עבורה [וראה מה שצידד הגר"ש"ב אויערבך (ש"ש"כ פליט הע' ד) על פי דברי הגר"א"ב וטרמן (קובץ שעורים פסחים אות לב), לגבי חולה שחשש סכנתו הוא רק בגרר מיעוט שאינו מצוי, שמותר לו להחמיר ולהתענות, ולסמוך על כך שישומר מצוה לא ידע דבר רע, שמין שהוא מיעוט שאינו מצוי אינו נחשב כשכיח היזק]. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ד תשובה א), וכן דעת הגר"ש"ב אלישיב (הל' חג בחג פכ"ה הע' 5) הגר"ש וואנר (הל' חג בחג שם) והגר"צ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קסו) [ובשו"ת אבן ישראל (ח"ו סי' לו אות ד) כתב, שכיון שהדורות נחלשו, התענית עלולה לגרום שתפיל את עובריה, וראה שם מה שהסיק להלכה].

וגם באופן שיש חשש שתפיל מחמת התאמצותה כשהיא מתענה, הורה הגר"ש"ב אלישיב (הל' חג בחג שם) שמי"מ הייבום היא להתענות, שהרי היא הגורמת זאת לעצמה על ידי התאמצותה, ורק שתייזרו שלא להתאמץ, ותשכב במיטה כל היום ולא תלך אפילו לבית הכנסת להתפלל [וראה גם בשו"ת חתם סופר ח"ו סי'

בג], וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם) וכן דעת הגר"ש וואנר (הל' חג בחג שם), והוספו, שגם על בעלה מוטל החיוב לשומרה שלא תתאמץ יותר מדאי, גם אם משום כך יצטרך להישאר כל היום בבית כדי לשמור על הילדים.

אולם באופן שלדעת הרופא עלולה התענית לגרום לה להפיל את עובריה, דעת הגר"ש"ב אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות ג) שצריכה לאכול ולשתות, ומי"מ די לה באכילת פחות פחות מכשיעור, שעל ידי כך לא תרגיש רעבון וצמאון, וכן אם התעברה על ידי סוג טיפולים שלדעת הרופאים יש בשבועות הראשונים חשש להפלה יותר ממעוברות אחרות, הורה שם שיש לה לשתות פחות פחות מכשיעור.

וכן מעוברת שהיא מרוממת מאד, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני שם) שנחשב הדבר כחולשה המסכנת את העובר, וצריכה לשתות או אפילו לאכול, אמנם לפעמים די לה בפחות פחות מכשיעור, ויש לה להתייעץ בדבר עם רופא ירא שמים.

ולגבי מעוברת שהקיא הרבה ביום כיפור, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני שם) שאם נגרם לה על ידי כך חולשה גדולה או מחסור בנוזלים, מותר לה לשתות, ואם צריכה לאכול, מותר לה אף לאכול [וראה במשנ"ב לעיל (סי' תקנ"א ס"ק ג) ובשעה"צ שם (סי' ב) לענין שאר תעניות, שמעוברת שמרגישה חולשה, אין לה להחמיר להתענות, ואפילו בפחות מארבעים יום לעיבורה המיקל נשכר, כיון שבתחילת ימי העיבור העובר חלש מאד ועינוי או סיגוף קל בודאי מסוכן לו ולמעוברת, וראה מה שכתבנו שם].

ולגבי מעוברת שהפילה בעבר שתי פעמים מחמת תענית, כתב הרע"ת תורה (ס"א) שיש להקל לה שלא להתענות, כיון שבאופן של ספק פיקוח נפש די בחזקה של שתי פעמים.

2) וגם באופן שהמינקת אינה אמו של התינוק, כתב בשו"ת מחנה חיים (א"י"ח ח"ג סי' מז) שגם היא לא תתענה.

3) וכן דעת החזו"א (טעמא רקרא הנהגות החזו"א אות כב, אגרות וכתבים דרך אמונה הוראות והנהגות עמ' נו) שבאופן שאם תתענה לא יהיה לה מה להאכיל לתינוק, מותר לה לאכול, והוסף הגר"ח קניבסקי שם, שמי"מ יש בדבר פרטי דינים, ויש לעשות שאלת חכם [וראה בחזו"א (א"י"ח סי' נט ס"ק ד) שבזמנינו מצויות מאד מחלות אצל התינוקות, ולפיכך כל שיש חשש שיגרם לתינוק קלקול מעיים או כאב או הום כל שהוא, הרי זה בכלל ספק סכנה, כיון שעלול הדבר לגרום לחולי וכל חולי בתינוק גרון כספק סכנה].

ואפילו בימינו שיש תחליפי חלב, דעת הגר"ש"ב אויערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ו ס"ב וארחות הלכה הע' 12-11) שכשש חשש שחלבה יתמעט על ידי התענית, יש לה לשתות פחות פחות מכשיעור, ואין מתחשבים בכך שיש תחליפים, כיון שמונו של התינוק הוא חלב אם [אלא אם כן כבר עברו חודשים רבים מהלידה שיתכן שאין להקל כל כך, ועשה שאלת חכם]. וכעין זה דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קסו), שכל זמן שלא ניסו להאכיל את התינוק מאכלים אחרים, יש מצבים שנחשב הדבר כפיקוח נפש עבורו, ומותר לאמו לאכול ולשתות כדי שיהיה לה חלב.

מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ד אות ב) כתב, שבזמנינו מינקת חייבת להתענות גם כשהחלב שלה מתמעט, כל שאפשר לתת לתינוק תחליפי חלב, ורק בתינוק שמוכרח דוקא את חלב אמו מותר לה לשתות כדי שיהיה לה חלב להניקו.

המשך בעמוד הבא

הַלְכוּת יוֹם הַמַּעֲוָרִים סִימָן תרנ"ז

ביאורים ומוספים המשך

החיוב. וראה עוד באור שמת (פי"ד מהל' מאכלות אסורות הי"ד) מה שכתב בביאור הדבר, וכן בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' ט).

[משנ"ב סי' ו]

אין מאַכילין אותה⁽¹⁰⁾ וכו', לקח לעצמו ולְאָכְלוֹ.

(10) אולם לענין מי שבא ואמר שהוא חולה לב וכדו' ומחזר מהרפא שלא לצום, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז אות ג ד"ה גם, והליכת שלמה יום הכיפורים פי"ו סי"ה) שגם אם הוא נראה ככריא גמור, הרי הוא נאמן על הדבר, ולפיכך כשהוא אינו יסיל לאכול בעצמו מאכלים אותו בידים [אפילו כשלא נשתנו פניו, וכמבואר בשע"צ (סי' ז)]. וכתב בטעם החילוק ביניהם, שבשרוצה לאכול מצד שאומר שמתאוה למאכל ויטחנן אם לא יאכל אינו נחשב ספק עבורנו, כיון שלכל העולם כשלא נשתנו פניהם אין בכך סכנה, ולכן אין אנו עוברים על איסור תורה מחמתו, מה שאין כן באופן שאומר שהוא חולה, על כל פנים מידי ספק לא יצא.

וכן לענין אשה שאמרה שהיא מעוברת, כתב (שם) שאף על פי שלא הוכר עוברת יש לחוש לדבריה, ולכן גם אם לא נשתנו פניה, אם אינה יכולה לאכול בעצמה מאכלים אותה בידים. וכן כתב בשו"ת שבט הלי' (ח"ד סי' א אות ה) שכיון שרוב נשים עומדות להיות מעוברות, הן נאמנות על הדבר [אולם הביא שההגהות תוס' חדשים על המשניות (אבות פי"ה מ"ה) בשם מהר"ש מאמשטרדם, הדשו"ת חתם סופר (אה"ע"ז ח"ב סי' פב) כתבו שאינה נאמנת, ומאידך, החכמת שלמה (הגהות שו"ע סי"ב) כתב שהיא נאמנת].

(11) והוסיף הגרי"ש אלישיב (תורת היולדת פי"ג הע' ז), שמוזר גם ליזר לו שהחתם סופר כתב שמוזר לו לאכול בעצמו [ואין זה נחשב שאנו מאכלים אותו].

[משנ"ב סי' ז]

וקַאֲכִילִין אותה⁽¹²⁾ וכו', שְׁעָר הַיּוֹסֵף.

(12) ובין שסכנה היא לאדם כשמתאוה לאכול ואינו אוכל, כתב בביה"ל לעיל (סי' קטט סי' א ד"ה לשמש) שיתכן שלפיכך מהגו בכל ישראל שכשארם נכנס לבית חבירו בשעה שאוכלים, קוראים לו לאכול.

(13) ולענין מי שהותר לו לאכול פעם אחת יותר מכשיעור, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרי"ח סי"ד ד"ה ואם) בשם שו"ת בנין ציון שלגבי כל אכילה ואכילה שיאכל לאחר מכן צריך לשער האם די לו בפחות מכשיעור, שכן אם די לו בפחות מכשיעור, אם יאכל כשיעור יתחייב על כך כרת.

[משנ"ב סי' ט]

לְעִיל בְּסִימָן של סְעִיף ג'⁽¹⁴⁾ וכו', שְׁלֵא תִקְעֶנָה⁽¹⁵⁾.

(14) שם מבואר, שיוולדת נקראת משתשב על המשבר, או משעה שהדם שותת ויורד, או משעה שחברותיה נושאות אותה בורעותיה שאין בה כח להלך [וראה בספר ארצות שבת (ח"ב פי"ב הע' ק"א), שבימינו קשה לשער את זמן הישיבה על המשבר, כיון שהיא יושבת גם קודם לכן על מיטת הלידה, וראה בספר תורת היולדת פכ"ט].

וממתי מתים את מנין הג' ה' ימים, האם מגמר הלידה או משעה שבאו אחד מהסימנים הנ"ל, כתב לעיל (סי' של סי' ו) שמוזרם מגמר הלידה, וכן היא משמעות לשונו להלן (סי' יב). אולם, בביה"ל לעיל (שם סי' ד"ה כל) הסתפק שיתכן שמוזרם כבר המשך בעמוד הבא

[משנ"ב סי' א]

היא וּלְקַח קֶסֶפִים⁽⁴⁾.

(4) משמעות דבריו שמעוברת שהריחה גם היא וגם עוברת מסוכנים, וכן כתב הרא"ש ביומא (פי"ח סי' יג) שאין מציאות של סכנת האחר בלא סכנת האחר. ולענין אופן שיש סכנה לעובר בלא האם, האם נחשב הדבר כפיקוח 'נפש' הרוחה את המצוות, ראה מה שכתב בביה"ל לעיל (סי' של סי' ד"ה או ספק).

[ושע"צ סי' א]

עֵינֵי פְרָגוֹ עֵטוֹחַ⁽⁵⁾.

(5) שמשמעות דבריו (פי"ב מהל' שביתת עשור הי"ט) שהמעוברת מתאוה [ולא הולד].

[משנ"ב סי' ב]

צְרִיכָה אֲנִי לְאָכְלוֹ⁽⁶⁾.

(6) בגדר אמירת 'צריך אני' [כגון לגבי חולה, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תרי"ח סי"א)], כתב ההגהות מיימוניות (פי"ב מהל' שביתת עשור אות ה) שנחלקו הפוסקים בדבר, שיש גאונים שסברו שדוקא כשמוסיף לומר שאם לא יאכל יסתכן, ור"ת סבר שדי במה שאומר שצריך לאכול, ובספר תורת היולדת (פי"ג הע' ג) כתב, שמשמעות המשניב לקמן (סי' תרי"ח סי' ה) ושע"צ שם סי' ו) ברעת ר"ת.

[משנ"ב סי' ג]

אִם נִקְרָה דַעְתָּהּ⁽⁷⁾.

(7) מבואר מסיבות דבריו שגם בזמנינו לוחשים למעוברת קדם שנתנים לה לאכול, וכן כתבו הדעת תורה (סי"ב) והאלף המנון (על המטה אפרים, סי' ד), ושלא כמו שכתב השו"ת בשמים ראש (לרי"ש הורביץ, סי' שג) שבזמנינו נתנים לה מיד לאכול וכשאר חולי של סכנה, ואין לוחשים לה [וראה בכף החיים (סי' ז) שהביא, וסיים שהכל הלוי לפי הענין].

ובשלוחשים לה שחזום יום כיפור [וכן להולה שאוכל], הורה הגר"ש אויערבך (שש"כ פליט הע' יג) שיש לשים לב לא לומר זאת באופן שתיבהל ותפחד מזה.

ואף על פי שלענין אכילת מאכלות אסורות למעוברת, משמעות דברי הרמב"ם (פי"ד מהל' מאכלות אסורות הי"ד) שמאכלים אותה מיד ואין לוחשים, ביאר ההגהות אי"א (סי' א) בשם הליקוטי מטה אשר, ששונה יום כיפור שיש לאחר מכן היתר לאיסור, ולפיכך לוחשים לה אולי תמתין לאכול בהיתר. מאידך, המאירי (יומא פב, א ד"ה עוברת שהריחה בשו" והלבוש (סי"ב) כתבו שגם כשבאים להאכילה מאכלות אסורות בשאר ימות השנה, צריך קודם לכן לחוש לה שהוא מאכל איסור, שנא תתקור דעתה על ידי בן.

[משנ"ב סי' ד]

רוצה לומר, אֵתָה טְפוּתָה⁽⁸⁾ וכו', נוֹתֵן לָהּ הַטֵּב⁽⁹⁾.

(8) מבואר מורבי"ו, שגם בפחות מכשיעור יש חילוק בין רב למעט [וראה מה שכתב בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' מא) בנדון זה].

(9) בביאור מה שיש להקדים את אכילת הרעב לאכילת המאכל עצמו, כתב הב"י (בתירצו השני) שרוטב הוא מועט מהמאכל עצמו, ובספר תורת היולדת (פי"ג הע' ט) צידד שכוחתו היא שכיון ששיעור החיוב על שתיה גדול משיעור החיוב על אכילה, נמצא שכמות מועטת של שתיה היא אחו יותר קטן משיעור החיוב מאשר אותה כמות של אכילה שהיא אחו יותר גדול משיעור

הַלְכוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן תַּרְמֵן תַּרְי

ביאורים ומוספים המשך

16) ובטעם הדבר ביאר לעיל (סי' של ס"ק יג), שכיון שכל היולדות צריכות לכך, אנו תולים שמה שהיא אומרת שאינה צריכה הוא משום שיש לה חולשת הדעת, ולכן היא מואסת במאכלים או אינה מרגישה בצורך לאכול.

[שעה"צ ס"ק יב]

וכן נראה להורות¹¹⁷.

17) אמנם, בביה"ל לקמן (סי' תריח ט"ז ד"ה כשמאכילין) הביא גם את דעת השו"ע הרב שהחמיר בדבר, ולא הכריע.

אולם באופן שהרפא אומר שדי לה באכילת פחות פחות מכשיעור, ואכילת כשיעור מיותרת לה לגמרי, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"ט דע"ג) שתאכל פחות פחות מכשיעור.

[משנ"ב ס"ק יא]

שְׂאִינָה יוֹדְעֵת אִם הִיא צְרִיכָה, מְאָכְלִין אוֹתָהּ¹¹⁸.

18) וכן באופן שרפא או מילדת אומרים שהיא צריכה, כתב לעיל (סי' של ס"ק יד) לענין חילול שבת, שאף על פי שהיא אומרת שאינה צריכה, מחללין. והוסיף, שמי"מ אם רק חברותיה אומרות שהיא צריכה, אין שומעים להן להכחיש אותה, ואין מחללין [אולם כתב בשעה"צ שם (ס"ק יא), שלפי מה שכתב השו"ע לעיל (סי' שכח ט"ז) שיש שטוברים שכל האנשים נחשבים כמומחים קצת, אין הדין הזה ברור כל כך. וראה עוד מה שכתב במשנ"ב לקמן (סי' תריח ס"ק א), שלגבי יולדת לכל הדעות סומכים על נשים, כיון שהן בקאות בדבר].

[ביה"ל ד"ה יולדות]

דְּהַמְפַלֵּת גַּם־כֵּן דִּינָה קְיֻלְדָתָהּ¹¹⁹.

19) והתבאר שם בדבריו, שהיינו דוקא במפלת לאחר ארבעים יום, וכן הורו הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ו ארחות הלכה הע"י 14) והגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רמח) שהמפלת תוך מ' יום, אין מנין ג' ד' ול' נהג בה.

ולענין היולדת בניתוח קיסרי, דן הגר"נ קרליץ (שם, ובשעה"צ שם ס"ק ל) האם נחשבת היא כיוולדת לענין דיני ג' וז' ימים, שאף על פי שלא היתה לידה טבעית, מי"מ הרי חלים בנופה שינויים כמו בגוף שאר היולדות, ולפעמים כיון שניתחו אותה, אף לאחר שלשה ימים דינה כמסוכנת, ויש לבחון כל מקרה לגופו.

משעה ביאת הסימנים, ונשאר בצי"ע למעשה נורק הוסיף, שאף על פי שלפי זה אם נמשכה ישיבתה על המשבר יום אחד, מחללים עליה את השבת רק שני ימים אחר הלידה, מי"מ באופן שהתקשתה בלידתה קרוב לשלשה ימים, נחשבת היא כחולה אף בשאר אבריה, ואינה בכלל שיעור מנין הימים].

ולמעשה, כיון שהוא ספק פיקוח נפש, דעת הגר"ש אלישיב (תורת היולדת פל"ה הע"א) שיש להקל בדבר [ודברי הביה"ל הנ"ל שיש להחמיר, נאמרו רק לגבי דבר שאין במניעתו סכנה, וכמו שכתב לעיל (סי' שכח ט"ז ד"ה כל)]. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (נשמת אברהם ח"א עמ' שמח, הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ו ס"ג דבר הלכה אות ח).

וממתי נחשב גמר הלידה, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שהיינו הלידה עצמה, ולא יציאת השליא. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רמח) שכיון שספק נפשות הוא זה, מסתבר שאפשר להקל ולחשב את הימים משעה שנגמרה פעולת היולדת בלידה, דהיינו לאחר יציאת השליא.

16) וכן משדגיג זמן הלידה והחלו צירי לידה סדירים, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות ד) שתתחיל מיד לשתות [אף על פי שעדיין אינה נחשבת כיוולדת], כרי שלא תהיה בשעת הלידה במצב של חוסר נוזלים, ואף יתכן שמתעם זה אינה צריכה לדקדק בשיעורים.

וכן מעוברת שעדיין לא מלאו לה תשעה חודשים ומרגישה צירים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קסו) שמה שהלידה עלולה להקרים קודם זמנה נחשב כפיקוח נפש, ויש לה לשתות פחות מכשיעור, תשתה כשיעור, וסיים שהכל לפי הענין.

ומי שהגיע זמן לידתה והיא מרגישה מאד לא טוב, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שרצוי שתתחיל לשתות פחות פחות מכשיעור [גם אם עדיין לא התחילו צירי הלידה].

ובאופן שהיתה לה ירדת מים, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שיש לה לשתות, ואף לא תדקדק בשיעורים.

[משנ"ב ס"ק יז]

מְאָכְלִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ אֶכְלֵיהּ¹²⁰.

הלכות יום הפורים סימן תריז תריח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

לחשב השקעה ימים מעת לעת לא הפסיד²⁰.

20) ובעין זה כתב לעיל (סי' של ס"ק י), שלענין יום כיפור בודאי יש לצדד להקל למנות את הימים מעת לעת, כיון שספק נפשות להקל וגם לענין חילול שבת, כשלא נודמן לו נכרי לעשות על ידו, מותר הדבר על ידי ישראל.

ובאופן שלפי מנין מעת לעת יוצא הדבר להומרא, כגון שהיא יצאה תוך השלשה ימים לארצות הברית והיום התארך עליה, שנמצא שמנין המעת לעת נגמר קודם יום כיפור, צידד הגר"ש אלישיב (תורת היוולדת פליה עמ' א) שלכל הדעות מותר לה לאכול, שהרי קבעו חז"ל שבשלשה הימים הראשונים היא מסוכנת, ורק נחלקו הפוסקים האם גם מנין מעת לעת קובע דבר.

סימן תריח

דין חולת ביום הפורים

[משנ"ב ס"ק א]

ספק נפשות¹ וכו', מהימנין לנשים², דאינהו בקיאי בהוי³.

1) וראה בביה"ל לעיל (סי' שכח ס"ד ד"ה וע) שהביא שמהרמב"ם ומהר"ן משמע שחולקים על דעה זו, אלא שהשו"ע חשש לדעה זו משום שספק נפשות להקל, וכמבואר ברבריו שם.

2) מקור דברי המשניב הוא מהמגן אברהם (ס"ק ח), והפמ"ג הקשה (א"א ס"ק ח), שבמגן אברהם (ס"ק א) כתב שעכרים ואשה נאמנים להכחיש רופא ישראל אף בכל חולה, וסיים הפמ"ג ויש ליישב, ומדברי המשניב להלן (ס"ק ו) מבואר שלמד בכונת המגן אברהם, שדוקא אם העכרים או האשה הם רופאים הרי הם נאמנים להכחיש רופא ישראל (וראה דברי הגר"ש קמיעקי קובץ הלכות עמ' תיד) בזה.

3) ואם היוולדת (לאחר שלשה ימים מהלידה ועד שבעה ימים לאחריה) אומרת שאינה צריכה, כתב לעיל (סי' של ס"ק יד) לענין חילול שבת, שאם כנגדה יש רופא או מילדת שאומרים שצריכה, פשוט שמחללים, אבל אם שאר חברותיה אומרות שצריכה והיא אומרת שאינה צריכה, אין שומעים להן להכחיש אותה. ובשעה"צ שם (ס"ק יא) כתב שלפי המבואר בשו"ע (סי' שכח ס"י) שיש מי שאומר שכל אדם בחזקת בקי קצת לענין ספק נפשות, דין זה שהברותיה אינן נאמנות כנגדה אינו ברור כל כך.

[משנ"ב ס"ק ב]

שיקבר ע"יו החלי⁴, נוהגין לו⁵.

4) חולה שיש בו סכנה, שמצבו הרפואי לא יתדרדר כתוצאה מהצום, אך האכילה תשפר את מצבו ותגדיל את סיכויי החלמתו, כתב בכפר מועדים וזמנים (ח"א סי' ס) שגם אז עליו לאכול, כי האפשרות שיתרפא על ידי שיאכל נחשבת גם היא בכלל פיקוח נפש, וכן משמע בביה"ל לעיל (סי' שכח ס"ד ד"ה כל) לענין חילול שבת, שלדעת המאירי במקום שעל ידי חילול שבת מתחזקים אבריו, הרי זה בכלל פיקוח נפש, כיון שלפעמים יוצא על ידי זה מכלל סבתו.

6) וכשמאכילים חולה ביום כיפור, כתב הבי"ח (בסוף הסימן) בשם מהרי"ל, וכן כתב הדעת תורה (סי"ב) בשמו, שמאכילים אותו השובי וגדולי העיר, כי הרשעים שמא אחרים שאינם בקיאים יחששו מלהאכילו כי יסברו שאינו צריך, וימות.

[משנ"ב ס"ק ג]

דשקא הוא נכעה⁶ וכו', מןמת רב תלשא⁷, ואפלו החולה בעצמו הוא רופא ממהרה⁸.

6) אבל כשהחולה אומר צריך אני, כתב השו"ע ששומעים לו אף שהרופאים אומרים שאינו צריך. ובטעם הדבר כתב להלן (ס"ק ד) שהוא משום שלב ידע מרת נפשו, וביאר הר"ן (יומא ד, א מדפי הר"ף) שכיון שספק נפשות להקל, לכן כשאומר צריך אני, תולים שאינו מחמת שנבעת, אלא מחמת שידע בעצמו יותר מאחרים, וכשאומר איני צריך, תולים שאומר כן מחמת שנבעת.

7) ואף אם החולה חש בטוב, אלא שחייב לאכול [כגון חולה לב וכו']⁹, הורה הגר"ש קמיעקי (קובץ הלכות עמ' תב) ששומעים לרופא, ומה שכתב שהוא מחמת חולשה הוא לאו דוקא, אלא שכן הוא בדרך כלל (וראה שבת שבתן עמ' קסח).

8) וכשהרופא אומר שאינו צריך, החולה בעצמו הוא רופא ומספק אם צריך, ראה להלן (ס"ק טו).

[משנ"ב ס"ק ד]

שומעים לחולה⁹.

9) אמנם, לעיל (סי' שכח ס"ק כה) כתב שאם החולה אומר שזקוק לתרופה מסוימת, והרופא אומר שהתרופה תזיק לו, שומעים לרופא. וביארו המחצה"ש, הלבתי שרד והגהות רעק"א (על המג"א ס"ק ג) שיש לחלק בין דבר מאכל לתרופה, שלגבי הצורך לאכול בקי החולה יותר מהרופא, כי לב ידע מרת נפשו, אבל כנגד לתועלת התרופה, הרופא ידע יותר מהחולה.

ואף כשהרופא בקי בטיב המחלה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ה"ח סי' עד ח"א סי' קסד) ששומעים לחולה, כי גם הרופא מודה שהאכילה תשקט את הסכנה המיידית שבאה מחמת חולשתו, אלא שחושש שהאכילה תזיק לו לאחר זמן, ומניחים את החשש לנזק עתידי מפני סכנה מיידית וודאית [וכן כתב המחצה"ש (סי' שכח ס"ק ו) לחלק בין מאכל לתרופה]. ושלא כמו שכתב הערוך השלחן (סי' שג) לענין אכילה ששומעים לחולה, זה רק במחלות שהרופאים בעצמם אינם יודעים דבר ברור, אלא רק משערים בדעתם [כגון חולה הסובל מכאבים בלב או בבטן וכו']¹⁰, אבל חולה השוכב במיטה [שהרופאים יודעים בבירור בטיב המחלה], לא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא. אכן, הוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם) שבכמה סוגי מחלות ובפרט בחולים מסוימים לאחר ניתוח, שאז האכילה היא סכנת מות ממשית לחולה, ואזי שלא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא, וכן כתב התהלה לדוד (סי' שכח ס"ק יג).

וכתב עוד התהלה לדוד (שם), שיש להסתפק אם די שהחולה יאמר שיסתכן אם יצום, או שצריך גם שיכחיש את הרופא ויאמר שהאכילה לא תזיק לו. ולפי המובא לעיל ששומעים לחולה כיון שזו סכנה מיידית וודאית לעומת הרופא החושש לנזק עתידי, לכאורה אין צורך שיכחיש את הרופא.

[משנ"ב ס"ק ה]

קבד ע"יו החלי¹⁰ וכו', דשקא שבעה¹¹ וכו', ד'לב יודע מרת נפשו¹² וכו', החולה רוצה להקמירי¹³ וכו', אין צריך כפירה¹⁴ וכו', פתצי שיעיר¹⁵ וכו', רק על השוגג¹⁶.

10) וכן לענין יולדת לאחר שבעה ימים ללדתה שאז היא כשאר חולה שאין בו סכנה, כתב לעיל (סי' תריז ס"ק יב) שאין מאכילים אותה כשאומרת שצריכה לאכול מחמת צער לידה, ורק אם אומרת שצריכה לאכול מחמת שהוכבד עליה החולי, אז מאכילים אותה.

המשך במילואים עמוד 56

פ באור הגולה

הלכות יום הכפורים בימן תריו תריח

אם ילדה בשבעה בתשרי בערב אין מאכילין אותה ביום הכפורים (יד) אם לא אמרה צריכה אני, אף-על-פי שלא שלמו לה שלשה ימים עד יום-כפור בערב, משום דכיון שנגנס יום רביעי ללדתה מקרי לאחר שלשה:

תריח דין חולה ביום הכפורים, ובו י' סעיפים:

א תריח יומא פ"ב
ב תריח פ"ב
ג תריח יומא פ"ב
ד תריח פ"ב
ה תריח פ"ב
ו תריח פ"ב
ז תריח פ"ב
ח תריח פ"ב
ט תריח פ"ב
י תריח פ"ב

א *חולה שצריך לאכל, אם יש שם (א) רופא בקי, אפילו הוא (ב) עובד פוכבים, ישאמר אם לא מאכילו אותו אפשר שיכבד עליו החלי (ג) (כ) ויפספס, מאכילין אותו על שיו, ואין צריך לומר שקוא גמורת. ואפילו אם החולה אומר איני צריך, (ג) שומעים לרופא. *וואם החולה אומר (ד) צריך אני, אפילו מאה רופאים אומרים איני צריך, (ה) שומעים (ג) לחולה: ב (ו) רופא אחד אומר צריך (ז) ורופא אחד אומר איני צריך, מאכילים אותו: הנה והוא הדין לשנים נגד שנים, (ח) ואפילו קצתן (ז) יותר בקיאים מקצתן, פן נראה לי: ג (ט) וואם החולה רופא אחד עמו אומרים שאינו צריך (י) ורופא אחד אומר צריך, יאו שהחולה

באר היטב

דרכיו היא סימן פו וכנה"ג, ומפירין לו תהלה שהיום יום-הכפורים דשפא שכתב, לבוש, וכתב אריה: אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכף, צליו נאמר אף את דמכם לנפשתיכם אדרש, וכתב שכנה"ג: מאכילין אותו בעיני: (ז) יומר, בטור פ"ב בשם הרמב"ן.

באור הלכה

* חולה שצריך לאכל וכי, אפשר שיכבד עליו החלי וכי. עין בספר מגדים תויראדם דהינו אפילו הוא לעת-עמה חולה שאין בו סכנה¹⁷¹, אכן שמשערים שאם לא יאכל אפשר שיחגבר עליו המלה¹⁷² ויחל להיות שיבוא לידי סכנה, ובענין מה שכתב השלחן ערוך אפילו הוא עפוי"ם, פ"ב בספר תפארת ישראל דהאידנא יש להחליש בדבר, דבעיני ראיתי דשקבי להימנעוניה, דלכל חלי קל אומרים תמיד שכתחנתה יסתכן, וכיצא בדבריו כתב בשו"ת רמ"ץ חלק ארבעים סימן ט"ל אות י, וכן בשו"ת רד"ח חיים סימן תקנא אות ד, גם לענין רופאי ישראל שהרבה מהם נשודים לעבר על דברי-הורה ולחלל שבת וגם הם אינם מתענים כעד אפקיחותא, צריך עין רב אם יש לקמף עליהם¹⁷³, עין שם, ובקצת הדברים חלי לפי ראות עיני הסוהר את הענין, וכמו שכתב בספר טהרה-אפרים סימן תריח אות ב וזה לשונו: והדבר חלי בראות עיני הסוהר ובקביאותם בעינים בענין טהרה, עין שם, ולענין אם חס ושלום יש מהם¹⁷⁴ (הינו מה שקורין האלטרנטיב) ורקנא לזנין בעיר, עין מה שכתבנו בסימן תקנד בבאר הלכה בשם פתחי-עולם לענין טהרה צומות¹⁷⁵, ולענין יום-הכפורים, עין בהספד-סופר חלק ו סימן ט"ז¹⁷⁶, ורקנא בעת השלשון צריך לעמגערג בטאהוסי, וקנא בקשר ראשית בכורים בדרך לג חולק עליה, עין שם, וענין בקשר שתי-סוד במערכת יום-כפור סימן ג מה שכתב בזה: * ואם לחולה אומר צריך אני, אפילו מאה רופאים אומרים שאינו צריך, לא יאכל שפא יכבד עליו החלי¹⁷⁷; ובכבוד שמזכירין לי (ו) תחלה שהיום הוא יום-כפור, דשפא שכתב¹⁷⁸, אכל אחר שהודיעוהו שהיום יום-כפור והוא שואל ומה יאמר לו, ומה יאמר לו ביום-הכפורים: אם החולה רוצה להחמיר, אחר שצריך לכף, עליו נאמר "אך את דמכם לנפשתיכם אדרש", עוד פ"ב, (י) דמקום שמאכילין אותו אין צריך פפורה¹⁷⁹ על זה, דאנא בתקנא פפורה, פ"ל שפן שלא היה רק פחצי ששורה¹⁸⁰, ובפ"ה לא נאמר רק על השניג¹⁸¹: ב (ו) רופא אחד אומר צריך, ואפילו אם הוא עפוי"ם או אשה, (ט) נאמנים להכחיש הרופא שני ישראל שאומר אינו צריך, משום דספק נפשית להקלה¹⁸², (ט) ודקא אם העפוי"ם הוא בקי, אכל פשאונו בקי (י) אינו נאמן להכחיש ישראל¹⁸³: (ז) ורופא אחד אומר אינו צריך, והחלה שותק או שאומר שאינו יודע, דאם גם החולה אומר שאינו צריך לא היו שומעין לרופא האומר שצריך, וכדלקמה בסעיף ג: (ח) ואפילו קצתן יותר בקיאים מקצתן, רוצה לומר, שאותן שנים שאמר אינו צריך (י) הם יותר בקיאים ומפלגין בתקנה זו, אפילו הכי אין הולכין אחריהם להחמיר בספק נפשית, כיון שגם האחרים האומרים שצריך לאכל הם גס-רין בקיאים בתקנה זו, ועין במגן-אברהם ובאליה רבה¹⁸⁴ שדעתם להורות כהפוסקים ששוכרין דכשתון שיון במנין הולכין אחריו במקיאים ומפלגין בתקנה זו יומר, דלא בתקנ"א, (י) אכן אם איתן האומרים שצריך הם מקבין, אזלינן בטר דידהו להקל אף שאינן תכמים ובקיאין פ"ל-פ: ג (ט) ואם החולה ורופא אחד אומרים שאינו צריך כ"ו, קא משמע לן בזה דמצד-ענין דברי-החולה לרופא, (י) ולא אמרנו בזה דתבעת הוא ואינו טריגיש במחלה, וכנ"ל בסעיף-קטן ג, בין דגם רופא אחד אומר כמותו: (י) ורופא אחד אומר צריך וכ"ו, ראם הרפא שהוא

(ב) עובד, וכתב הרא"ש דעבוד-כוכבים או אשה נאמנים להכחיש ישראל: (ג) ויפספס, וה"ה אפילו אינו אומר שיפספס רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החלי נותנין לו, שאם חוששין שפא יסתכן, אחרונים: (ג) לחולה, אפילו הרופאים אומרים שהמאכל יזיקהו שומעין לחולה.

משנה ברורה

סוכרין (יח) דומים אלו במצת לעת שער איתם (ט) ויש להקל למעשה, וכן מצאתי בישועות-יעקב דהמקל בספק נפשית להשב השבעה ימים מצת לעת לא הפסיד¹⁸⁵: (יד) אם לא אמרה צריכה אני, ויגזר בשבתותיה אומרות שאינה צריכה, וכנ"ל בסעיף-קטן יא: א (א) רופא בקי, פרוש, בקי (ב) באותו מקום, וענין לעיל סימן שכתב סעיף י' דהביא שם המחבר דעת יש מי שאומר דלא בעינן בקי, אלא פל אדם שתוקת בקי קצת לענין ספק נפשית¹⁸⁶ (והינו באומר על-פ"ל פנים עמבין בחלי זה), ומקום הרמ"א שם, דיש אומרים זה דקא ברופא ישראל, אכל בעפוי"ם אינו נאמן עד שיהיה בקי, (ט) והוא הדין הקא, ודע, דביוולת לכלי עלקא מהימנין לנשי"ם, דאינהו בקיאי בזה¹⁸⁷ וד"מ: (כ) ויפספס, הוא הדין אפילו אינו אומר בהרה שיפספס, רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החלי¹⁸⁸, נותנין לו¹⁸⁹, (ג) שאנו חוששין שפא יסתכן: (ג) שומעים לרופא, דשפא הוא (ד) נבעת¹⁹⁰ ואינו מרגיש בחלי מתמת רב הלשאי, ואפילו החלי בעצמו הוא רופא מתקנה¹⁹¹ נפ"מ: (ד) צריך אני, אפילו אם (ט) הרופאים אומרים שהמאכל יזיקהו, שומעים לחלה¹⁹²: (ה) שומעים לחולה, הינו כשהחולה אומר שמרגיש בנפשו שצריך לאכל, שאם לא יאכל שפא יכבד עליו החלי¹⁹³; ובכבוד שמזכירין לי (ו) תחלה שהיום הוא יום-כפור, דשפא שכתב¹⁹⁴, אכל אחר שהודיעוהו שהיום יום-כפור והוא שואל ומה יאמר לו, ומה יאמר לו ביום-הכפורים: אם החולה רוצה להחמיר, אחר שצריך לכף, עליו נאמר "אך את דמכם לנפשתיכם אדרש", עוד פ"ב, (י) דמקום שמאכילין אותו אין צריך פפורה¹⁹⁵ על זה, דאנא בתקנא פפורה, פ"ל שפן שלא היה רק פחצי ששורה¹⁹⁶, ובפ"ה לא נאמר רק על השניג¹⁹⁷: ב (ו) רופא אחד אומר צריך, ואפילו אם הוא עפוי"ם או אשה, (ט) נאמנים להכחיש הרופא שני ישראל שאומר אינו צריך, משום דספק נפשית להקלה¹⁹⁸, (ט) ודקא אם העפוי"ם הוא בקי, אכל פשאונו בקי (י) אינו נאמן להכחיש ישראל¹⁹⁹: (ז) ורופא אחד אומר אינו צריך, והחלה שותק או שאומר שאינו יודע, דאם גם החולה אומר שאינו צריך לא היו שומעין לרופא האומר שצריך, וכדלקמה בסעיף ג: (ח) ואפילו קצתן יותר בקיאים מקצתן, רוצה לומר, שאותן שנים שאמר אינו צריך (י) הם יותר בקיאים ומפלגין בתקנה זו, אפילו הכי אין הולכין אחריהם להחמיר בספק נפשית, כיון שגם האחרים האומרים שצריך לאכל הם גס-רין בקיאים בתקנה זו, ועין במגן-אברהם ובאליה רבה²⁰⁰ שדעתם להורות כהפוסקים ששוכרין דכשתון שיון במנין הולכין אחריו במקיאים ומפלגין בתקנה זו יומר, דלא בתקנ"א, (י) אכן אם איתן האומרים שצריך הם מקבין, אזלינן בטר דידהו להקל אף שאינן תכמים ובקיאין פ"ל-פ: ג (ט) ואם החולה ורופא אחד אומרים שאינו צריך כ"ו, קא משמע לן בזה דמצד-ענין דברי-החולה לרופא, (י) ולא אמרנו בזה דתבעת הוא ואינו טריגיש במחלה, וכנ"ל בסעיף-קטן ג, בין דגם רופא אחד אומר כמותו: (י) ורופא אחד אומר צריך וכ"ו, ראם הרפא שהוא

שער הציור

(יח) ובעת מצאתי גם באשכול בהלכות יולדת שכתב בהדא דהני ג' זנים, שלשה שבועה ושלישים, מצת לעת מינין להי: (יט) ומכל מקום נראה דיש להאכילה פחות פחות ממשעור: (כ) פן משמע בדיכ"ם פרק ב מהלכות שבת, עין שם, וכן כתב רבנו מניח בפרק ב מהלכות שבתית עשור, עין שם: (כ) דרכי-משה בסיומן זה ופשוט: (ג) אחרונים: (ד) גמרא: (ה) מנודא-ברכה בשם רבכ"ו ושי"א: (ו) הנהגות ממוני צ"ח ב מהלכות שבתית עשור: (ז) משיבת-בנות-ציון הסודות: (ח) פוסקים: (ט) לפי מה שכתב רמ"א לעיל בסימן שכתב סעיף י' בהג"ה: (י) אפילו אם השאלה גס-רין בקי במהרה: (יא) ואפילו הם תרבה יותר במנין מאלו האומרים צריכין, דאין הולכין בספק נפשית בטר רב דעות, וכדלקמה בסעיף ד, ואף דהם גס-רין אינם תכמים פ"ל פ"ה, פן בארזי האחרונים דברי הרמ"א: (י) אליה רפה, דבזה מצד דעת הרמב"ם דאזלינן בטר רב דעות, וכן משמע גס-רין מפגנא-ברכה: (י) פוסקים:

